NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12826

FUN ""MAYNE ZIKHROYNES""

Isaac Leib Peretz

The original of this title comes from the permanent collection of the YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פּרץ פאַר דער שול

פון „מײנע זכרונות"

רעדאַקטירט פאַר דער יוגנט פון אַ קאָמיסיע לערער
בײַם צענטראַלן־בילדונגס־קאָמיטעט אין ווילנע

ווילנער פאַרלאַג פון ב. אַ. קלעצקין :: 1922

י. ל. פרץ פאַר דער שול

אידישע
1797

פון מיינע זכרונות

צוזאַמענגעשטעלט פאַר דער יוגנט פון
אַ קאָמיסיע לערער ביים צענטראַלן-
בילדונגס-קאָמיטעט אין ווילנע

ווילנע — 1922

ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין.

I. L. Perec dla Szkoły. „Z moich pamiątków".

Drukarnia Wydawnictwo Wileńskie B. Kleckina, M. Stefańska 23.

פון „מיינע זכרונות".

א.

נעפלדיקע קינדער־יאָרן.

צו דריי יאָר — אָנגעהויבן (גלייך מיט אַלע חברים) חומש. געלערנט „ויקרא". „זאָגן פלעג איך: „ויטרא", נישט געקאָנט אַרויסברענגען קיין „ק"; קיין „ג" אויך נישט. יאָרן לאַנג פלעגט מען מיך רופן: דד דדוד ידודנו (גד גדוד יגודנו)...

שבת נאָך דער סעודה האָט געזאָלט זיין. ביים ייִדן אין שטוב די שמחה׳ בשעת סעודה נעמט מיך דער זיידע (אַ קליין יידל, מיט אַ ציטעריק קעפל, ווי איך בין געוואָרן, פאַר עלטער), זעצט מיך אַרויף אויפן טיש, אין דער מיט. די מאַמע דערשרעקט זיך און כאַפּט געשווינד אַוועק פון אונטער מיר אַ גאָפּל. אַרום טיש זיצט די גאַנצע משפּחה: אַ זון, צוויי טעכטער, צוויי איי־דימס און אַן אַלמנה, מיינע אַן עלטער־מומע, אַחוץ ייִדן מיט דער באָבען. צו וואָס מען האָט מיך אַרויפגעזעצט, ווייס איך נישט. מיר געפעלט עס. אַ וואַזע שטייט אויפן טיש, פרוב איך, צי וועל איך זי אַרומנעמען מיט די הענט. נעמט אָבער די באָבע די וואַזע צו און פרעגט מיך, צי איך וועל קענען שפּע־טער די דרשה?

— טענען! (קענען)—ענטפער איך און וויל שוין אַראָפּ פון טיש; לאַנג אויף איין אָרט זיצן קען איך נישט. פאַרהאַלט מיך אַ פעטער און פרעגט:

— און אויסלייגן „ויטרא" (ער מאַכט מיר נאָך) קענסטו?

ווייס איך נישט, וואָס אויסלייגן איז. פרעג איך:

— ס׳טייטש?

— ווי אַזוי שרייבט מען ויקרא?

מיין איך, ער מאַכט הוזק.

— „ויטרא״—ענטפער איך פאַרדראָסיק—שרייבט מען נישט, „ויטוא״ איז אַ פסוק און אַ פרשה אין דער הייליקער תורה.

מען האָט מיר קוים אויסגעטייטשט, וואָס מען מיינט, און איך דערזע פלוצלונג פאַר די אויגן שוועבן אין דער לופטן די פרשה, אַ וואָרט נאָך אַ וואָרט און רוף אָן איין אות נאָכן צווייטן, אויסערן שם הויה.

דער מאַמען ווערן די אויגן פייכט (נישט צו גלויבן, ווי איך האָב אַלץ געזען), עפּעס האָבן ביי איר אָנגעהויבן צו פינטלען די אויגן, און זי הייבט זיך אויף און גייט אין אַ ווינקל אַריין צום אויוון.

מיך נעמט דער זיידע פון טיש אַראָפּ צו זיך אויף דער שויס, און גיט מיר אַ קניפּ אין בעקל. איך זיץ אָבער נישט לאַנג, — ביי־ניקע פּיס געהאַט, איז מיר נישט באַקוועם—און גיי איבער צום טאַטן, וואָס קושט מיך. —

מער פון זיידן ווייס איך נישט, געדענק איך נישט. געהייסן, ווייס איך, האָט ער שלמה. געווען אַמאָל אַ דאַנציקער סוחר. פאַרציילט האָט מען, אַז איינמאָל איז ער אַהיים געקומען, ווי מען זאָגט, מיטן בייטשל... געווען איז עס פרייטאָג. געגאַנגען אין באָד אַריין, דערנאָך צו קבלת־שבת. „אָפּגעפּראַוועט״ דעם שבת, ווי אַלע מאָל, קיין סימן פון עינוי. און ערשט מוצאי־שבת נאָך הבדלה צוזאַ־מענגערופן אַלע בעלי־חובות זיינע און געזאָגט: „רבותי, איך בין געקומען אָן אַ גראָשן, נעמט אײַך צו אַלץ, וואָס אין שטוב!״

— חנהלע, דערלאַנג! האָט ער זיך געווענדט צו דער באָבען.

און די באָבע חנהלע האָט אויסגעטאָן די צירונג און געלייגט אויפן טיש. געעפנט די שאַנק מיט זילבער און גאָלד, אַריינגעברענגט די חפצים פון אַנדער שטיבל... קיינער אָבער האָט נישט גערירט.

די באָבע האָט איר קראָם געהאַט, האָט מען פון קראָם געלעבט, איינ־ציקווייז די חובות באַצאָלט, מיט פּראָצענט. און קינדער אויסגעגעבן.

ווי ווייט די מעשה איז אמת, בין איך אייך נישט ערב. אַז די באָבע איז פעאיק געווען דערצו, דאָס ווייס איך. דעם זיידן געדענק איך נישט מער,

ווי דעמאָלט ביים טיש, ווען איך האָב אויפגעלייגט. איך זע זיינע אויגן, קליינע, נאָר האַרציק ליכטיקע...

ווען און ווי אַזוי דער זיידע איז געשטאָרבן, ווייס איך אויך נישט. מע האָט מיך געמוזט האַלטן בשעת מעשה פונדערווייטנס, אַזוינס פאַרגעסט מען נישט. געהערט האָב איך, אַז ער איז קראַנק געווען, האָט אים דער דאָקטאָר געהייסן מאַכן אַ הייסע וואַנע, און אין דער וואַנע איז ער געשטאָרבן...

צו זעקס יאָר האָב איך אָנגעהויבן גמרא. דעמאָלט — אַלע אַזוי.

דער גמרא-מלמד — אַ קליין, מאָגער יידל. גערופן האָט מען אים דריי-בער: בערישל. אַ בייז יידל, שלאָגן אָבער קאָן ער נישט. אַז ער קומט אין כעס אַריין, הייבן אים אָן די הענט צו ציטערן.

— הענע! — רופט ער דעמאָלט צו דער רביצין — כאַפּ די קאָצערע און שפּאַלט דעם עם-הארץ דעם קאָפּ!

הענע רירט זיך נישט. זיצט ביים אויוון, פּיקט פעדערן אָדער שטריקט אַ זאָק. גייט עס וועגן מיר, ענטפערט זי:

— הערסט, ריר ליבושלען נישט אָן... איך וועל פאַרציילן ריבעלען...

ריבעלע איז מיין מאַמע. און די רביצין איז געווען אַן איינקויפערין פון ציבעלעס, גרינס... און פלעגט טראָגן צו אונז אויך, אַ דריסת הרגל גע-האַט. און ליב געהאַט די מאַמען און מיך, אפנים, דער מאַמען צוליב.

— אַ יידענע, פלעגט זי זאָגן, אַ צדיקית... קאַרג אויף זיך און אויפן הויזגעזינד — און גיט צדקה, אָבער צדקה! און ער, דער גזלן, וויל שלאָגן איר ליבושלען!

— נו, נו, — ברומט דער רבי, זאָג איר, וואָס פאַר אַ תכשיט זי האָט.. זי פלעגט זאָגן... נאָר קאַפּויער.

דער טאַטע מיינער האָט אויך נישט געהייסן שלאָגן. איז דעמאָלט נאָך אַ קעסט-קינד געווען, אינדערהיים געזעסן, און בטבע אַ ליבעראַל, אפשר אַן אַנאַרכיסט.

אַז עס איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז מען וועט נעמען צום מיליטער, און מען האָט זיך אָנגעהויבן שרעקן, האָט ער געראָטן: נישט שרעקן זיך און נישט גיין. קיינער זאָל נישט גיין...

— מען וועט שמייסן!

— אַ וועלט שמייסט מען נישט!

— שמידן אין קייטן!

— נישטאָ אַזויפיל קייטן!

— אײַנזעצן אין תּפיסה!

— אַבּיבּע מאַכן די וועלט פאַר אַ תּפיסה!

ער אַליין האָט מיך אין לעבן צוויי מאָל געפּאַטשט.

פון געבוירנהייט אָן האָב איך פיינט געהאַט זיסע זאַכן. זין מויל אַריין נישט גענומען. „איך וויל, מען זאָל מיך האַלטן פאַר קלוג", האָט מען זיך געפּרייצט מיט מיר. די באָבּע פלעגט באַקן מכּל המינים גוטע זאַכן: ווייסן לעקאַך, האָניק־לעקאַך, טאָרטן, שטעפּנס, פרעגלען אײַנגעמאַכטס... פאַר זיך, פאַר די קינדער... פאַר קראַנקע אין הקדש, — אַלע אייניקלאַך פאַרדאַרבּן זיך פון צייט צו צייט די מעגעלאַך. מען באַקומט און מען גנבעט אַ ביסל צו; איך איינער — אַן אויסנאַם.

מאַכט זיך מיין יינגערן ברודערס ברית.

קומען אָרימעלייט אויף לעקאַך און בראָנפן, פאַרזאַמלען זיי זיך אין מיטל־שטוב. רעכטס — די מאַמע די קינפּעטאָרין, אין דער שטוב לינקס — די באַלעבּאַטישע געסט. איז געווען ביי אונז אַ סאַרווער, ער זאָל מיר מוחל זיין, אַ „כּלב שבּכּלבים". אַזוי האָבּן אים אַלע גערופן. געווען איז ער, איך זע אים פאַר מיינע אויגן, אַן אויסטערליש הויכער, אַ דאַרער און אַ ווייסער, אָן אַ טראָפּן בלוט אין פּנים. געווען איז ער אַן אַלמן און אַ חשוך בּנים. עטלאַכע ווייבער געהאַט און קיין איינציק קינד. אַז די לעצטע איז געשטאָרבּן, האָט ער זיך שוין מיאש געווען פון לעבּן און געמאַכט זיך תּכריכים. ביינאַכט, האָט מען פאַרציילט, שפּאַצירט ער אַרום אין די תּכריכים אין הויף... שרעקט איבער לייט. אָרימעלייט האָט ער פיינט געהאַט שנאת מות. טראָגט דער רשע פון דער מאַמעס שטוב אַרויס, הויך איבערן קאָפּ, אַ טאַץ מיט לעקאַך צו די באַלעבּאַטים אַריין, איבער דער מיטל־שטוב. און איך זע, ווי אַ קראַנק מיידל קוקט מיט פאַרברענטע אויגן צו דער טאַץ אַרויף. פלינק בין איך געווען, שפּרינג איך אונטער, כאַפּ אַ שטיק לעקאַך און דערלאַנג דעם בלאַסן מיידל... דער טאַטע, — איך האָב נישט געוואוסט דערפון, — איז געשטאַנען אין טיר פון דער מאַמעס שטוב. דעם שפּרונג אין דער הויך האָט ער געזען,

וואָס איך האָב מיטן לעקאַך אין דער נידער געטאָן — נישט. גייט ער צו און דערלאַנגט מיר אין באַק. צומאָרגנס, מיר זיצן אַלע ביים טיש, פאַרקלאָגט ער מיך פאַר דער מאַמען:

— דער קאָמעדיאַנט עסט מכלומרשט נישט קיין זיסע זאַכן און כאַפּט לעקאַך פון טאָץ!

קומט אַריין די דינסט מיט דער יויך, — געהערט האָט זי, אַפנים, הינ־טער דער טיר, — און פאַרציילט, וואָס איך האָב מיטן לעקאַך געטאָן. זי האָט געזען.

די מאַמע האָט די ברעמען אַרױפגעלאָזט איבער די אויגן. זי האָט שטענדיק געהיט איר געמיט פאַר פרעמדע און אפילו פאַר היימישע אויגן. דער טאַטע איז בלאַס געוואָרן, די אויגן ווערן אים פייכטלאַך. און ער הייבט זיך אויף און גייט אָפּ אין צווייטן צימער אַריין. פיל איך מיך שולדיק, וואָס איך האָב באַלד נישט פאַרציילט, וויל נאָכגיין און איבערבעטן, — און קאָן נישט.

דאָס צווייטע מאָל האָב איך געליזט, ווען איך בין שוין אַ „יינגל", נישט קיין „קינד" געווען — אַ „בחור" (אַ יאָר 14 אוודאי!). אָבער שוין דע־מאָלט אַ „חוקר" געווען, געלערנט „מורה נבוכים" און בין אַרומגעגאַנגען אין עולמות העליונים, פאַרכּר־השחורהט, מיט וועלט־טראַגישע חלומות און גע־דאַנקען! וואָס פאַר אַ תכלית האָט דער מענטש? די וועלט? ידיעה ובחירה.. פונוואַנען נעמען זיך און צו וואָס די יסורים, דער צער? — נאָר אַ געמיט האָב איך געהאַט אַ שוואַרצס, געזוכט התבודדות און געקראַצט מיט נעגל אין דער נשמה...

איינמאָל פרייטאָג בין איך פאַרפאַלן געוואָרן אויף אַ גאַנצן טאָג. איך געדענק שוין ניט, וואו איך בין געווען. געקומען אין בית־המדרש אַריין צו קבלת שבת בין איך גלייך פון שפּאַציר, אין דער וואָכנדיקער קאַפּאָטע און וואָכנדיקן היטל, און נישט־געפוצטע שטיוול, אָנגעקלעפּטע מיט ליים פון אונ־טער דער שטאָט. דעם טאַטנס פנים האָט אויפגעפלאַמט. ער האָט זיך דאָך איינגעהאַלטן פאַרן עולם. נאָר ביים קידוש קען ער קיין אויג ניט אָפּרייסן פון מיין פאַרחושכטן פנים און גיט פלוצלונג אַ שטעל אוועק דעם כּוס און דער־לאַנגט מיר אין באַק מיט דער באַפּרייטער האַנט.

— שיינע שבתים מאַכט ער מיר! — און גייט אַרויס אויף אַ ווײַלע. די מאַמע ברומט:

— גלייך אַ קינד האָט נישט זיבעט ווייטאָגן...

אַז מיין ווייטאָג איז געווען גאָר ניט קינדיש, איז איר נישט אײַנגעפאַלן...

איינגאַנצן צוויי מאָל געשלאָגן.

אַ פרעמדן אַרויפלייגן אויף מיר אַ האַנט וואָלט ער געוויס נישט געלאָזט. פון דעם ווייסט ר' בערישל און די רביצין, וואָס זיצט שטענדיק ביים אויוון, טוט עפּעס, פּאַרקוקט אין די תּלמידים און פאַרהערט אינם לערנען.

איבער דער רביצין, אויפן גזימס פון אויוון, ליגט שטענדיק אויסגעצויגן די קאַץ, אַ גרויסע, אַ פוילע...

טרעפט זיך אָבער, אַז די רביצין דרעמלט איין ביים שטריקן אַ זאָק, אפשר איינגעוויגט פון גמרא-ניגון, און פאַרלירט די קנויל. גייט שוין די קאַץ, וואָס האָט דערויף געלאָקערט, אַ שפּרונג אַראָפּ פון גזימס צו דער קנויל און הייבט זיך אָן מיט דער קנויל צו שפּילן, ווי מיט אַ מויז, און פאַריאָגט זי ביז אונטערן בעט...

מיר פּלאַצן אויס מיט געלעכטער... די רביצין כאַפּט זיך אויף, דער רבי ווערט בייז...

פאַר אַזאַ געלעכטער (איך פלעג לאַכן צום שטאַרקסטן) האָט ער מיך שוין איינמאָל געוואָלט ערנסט שלאָגן. איז אָבער פּונקט אַריינגעקומען דער טאַטע... די סצענע בייט זיך מיטאַמאָל.

— אַ, ר' יודל! וואָס מאַכט איר, ר' יודל? זעצט איך, ר' יודל...

די רביצין פרעגט: וואָס ריבעלע מאַכט. און דער טאַטע ווענדט זיך גלייך צו מיר און פרעגט:

— וואָס שוויצסטו אַזוי, ליבעלע?

— וואָס הייסט? פאַרכאַפּט דער רבי, אויס מורא, איך זאָל נישט פאַרציילן:—ווי הייסט, די תּורה הקדושה, ברוך השם, וואַרימט... און אַ זומער-טאָג...

באַקומט דער טאַטע אַ ליבעראַלן אײַנפאַל און זאָגט צום רבין:

— ווייסט איר וואָס, ר' בערישל? לאָזט יעדן טאָג אַרויס די קינדער פאַר דער טיר אויף אַ שעה!

גלייך אַ דינער וואָלט אין בערישלען אַריינגעשלאָגן...
גלאָצט ער אויס אַ פּאָר אויגן און הייבט אָן שטאַמלען:
— וואָס רעדט איר? ווי הייסט? זיי זאָלן זיך שפּילן אין ליים?

מען האָט געזאָלט אַרויפציען אַ נייעם שטאָק, האָט מען אָפּגעלייגט ליים פאַרן הויז.

— פאַרוואָס נישט? ענטפערט דער טאַטע צוריק.

גיט זיך ר׳ בערישל האַלב אונטער:

— מילא, בנוגע צו אייער ליבושלען... אַז איר ווילט...

— איך אויך! איך אויך!—רופט זיך אָן מיין גלידשוועסטערקינד, יחזקאל...

— פאַר ר׳ מרדכין בין איך אייך ערב! רופט זיך אָן דער טאַטע, יחזקאלס פאָטער האָט געהייסן מרדכי.

וכך הוה. מיר צוויי באַקומען רשות און גייען טאָג-טעגלאַך אַרויס אויף אַ שעה פאַר דער טיר, צום באַרג, צום ליים, זיך געשפּילט, געגראָבן (ערגעץ אַ לאָפּאַטע באַקומען), טאָלן, גריבער געמאַכט, אַ פעסטונג געבויט.

און די אַרבעט איז אונז שפּעטער צו-נוץ געקומען אַ מצוה צו טאָן. אין אַ קורצער צייט אַרום האָט מען איינגעלייגט די זאַמאָשטשער פעסטונג. די מויערן האָט מען צעשאָסן און געדונגען אַרבעטער צו ראָפּצושיטן די וואַלן אין די פאָסן אַריין. געצאָלט האָט מען פון קלאַפּטער. האָבן זיך אויך עטלאַכע יידן צו דער אַרבעט געשטעלט. אַלטע, צעבראָכענע יידן, וואָס האָבן שוין צו עפּעס אַנדערש ניט געטויגט. נאָענט צום חדר איז עס געווען, פלעגן מיר אויף אַ שעה לויפן אויפן וואַל אַרויף און אַרבעטן פאַר די אַלטע לייט.

ב.

דער ביבליאָטעק=שליסל. „זייער" בית=מדרש.

עס פאַלט צו די נאַכט... איך גיי אַרויס אויפן שאָסיי, גיי עטוואָס ווייטער אָפּ פון שטאָט און דערזע (גלייך צום ערשטן מאָל!) — ווי די זון לאָזט זיך אַראָפּ אונטערן גאָרטן — די פורפור-פלאַם פון צווישן די צווייגן... און קעגנאיבער שיינט אויף אַ בלאַס=געצייכנטע לבנה; קומט העכער, העכער, ווערט בולטער...

איך שטיי אָנגעשפּאַרט אָן אַ צוים און קוק, און וואונדער מיך, פאַרוואָס זע איך עס אַזוי צום ערשטן מאָל... יעדן טאָג גייט דאָך אונטער די זון, יעדן אָוונט גייט אויף די לבנה...

און זי ציט זיך אַרויף, אַרויף...

אַ צינערנער הקדש-טעלער? אַ זילבערנע טאַץ אויף דרשה-געשאַנק? יהושעס פּנים?

אפשר פרעגן ביי יהושען: פאַרוואָס שטאַרבט מען, נאָך וואָס? — רירט מיך פלוצלונג עמיץ ביים אַקסל אָן...

מיכל פידלער — ביים פלויט פון זיין התבודדות-הייזל בין איך עס געשטאַנען. ער איז צו מיר אַרויסגעקומען, אַ שטילער, שטיל-שלייכנדיקער, מיט טרויעריקע וואַסער=אויגן, אין איין האַנט — אַ ספרל, אין צווייטער — אַ לאַמטערל...

— „מען זאָגט, דו ביסט אַן עילוי, קענסט דאָ פּשט?"

און ער ווייזט מיר אַן אָרט אין קבלה=ספרל (דעם נאָמען — פאַרגעסן) עס רעדט זיך וועגן גלגול... איך לעז דורך, פאַרשטיי און פאַרטייטש...

— „ביסטו דאָך טאַקע אַן עילוי... נו, וואַרט" און ער פאַרשווינדט צוריק אין הייזל אַריין...

עס הייבט זיך אין מיר אָן אויסצוּוויקלען אַ געדאַנק: אפשר איז דאָס דער ריכטיקסטער ענטפער אויף אַלע מיינע פראַגן... דער געדאַנק דערוויקלט זיך אָבער נישט, ער קומט צוריק אַרויס מיטן לאַמטערן, נאָר אין דער אַנדערער האַנט, אויפן אָרט פון ספרל — אַ גרויסער, שווערער פאַרראָסטער שליסל — —

דער שליסל צו זיין פאַרמאַכטער ביבליאָטעק אין שטאָט...

— דו ביסט עס ווערט...

מיט דער האַנט, וואָס ציטערט שלאַבעריק, דערלאַנגט ער מיר דעם שליסל. די שטימע — הויל, אָן טאָן, היינט וואָלט איך געזאָגט — אָן פאַרב. איך הייב צו אים די אויגן אויף, וויל עפּעס זאָגן, דאָס מויל איז מיר צוגעשנירט; ביים שיין פון לאַמטערל זע איך אַ פּנים פון אַ בר־מנן... געל, וואַקסן־געל, אָפּגעלאָזט...

„אַ בר־מנן דערלאַנגט מיר דעם שליסל" —

איך נעם אים און גיי מיט אים אָפּ שווייגנדיק. דער שליסל וועט עפענען — מיר אַ נייע ביכער־וועלט.

נישט מיטאַמאָל לויפט מען פון יידישן אין גוישן בית־המדרש אַריין. מען האָט דאָך אַ יידיש האַרץ, קלאַפּט עס. איך פיל, אויבוואויל נישט קלאָר, אַז איך רייס מיך פון עפּעס און עמיץ אָפּ, פון עמיץ היימישס, פון עפּעס טייערס... נעכט שלאָף איך נישט, צאָן בלאָנזשע אַרום טעג אונטער די בראָמען. איך בין טאַקע שוין אַ „פּורץ גדר", אין אַ סך זאַכן האָב איך אויפגעהערט צו גלויבן. פיל פון הייליקן איז מיר אומהייליק געוואָרן, אָבער אַלץ אינדערהיים, אין ב י ת ־ ה מ ד ר ש , וואָס איז לעבן דער ש ו ל...

און איך זע מיך, ווי איך גיי צו לעצטן מאָל, דריקנדיק מיט דער פויסט דעם דיקן פּאַררעסטן שליסל אין טאַש. אינטער דער לעמבערגער בראָם אויפן שאָסייענעם דריי־עק, צווישן „אונזער" און „זייער" בית עלמין, און האָב התבודדות, און הער אויס אַ וויכוח צווישן „יצר טוב" און „יצר הרע". אָבער דער יצר הרע איז גובר.

זע איך מיך, ווי איך גיי, אין אַ שוואַרץ היטל, אין אַ ביסמאַרק־פּאַלטאָ און ווייס־פּאַרליימיקטע שטיוול (צופעליק הייב איך דעמאָלט אָן צו זען פּאַרבן!) איבער דער ברוקירטער גאַס, פון די רויטע קאַשאַרן צום גרינעם שלאָס (עס איז פרילינגס־צייט) און בלייב שטיין ביים קוואַר־געסל פּ אַ ר ן שלאָס, אין ווינקל, וואו דאָס הויז שטייט; דאָס הויז מיט דער פּאַרמאַכטער ביבליאָטעק אויפן בוידים. איך טרעט אַריבער די שוועל איבער געוואַלט. עטלאַכע טראָפּן שווייס פּערלען זיך איבערן שטערן! דאָס הויז איז מיר פרעמד; דאָ וואוינען

נישט קיין יידן. צופעליק. און פילייכט צוליב דער נאָענטקייט מיטן שלאָס! דאָס הויז איז אַ נייעס, דעמאָלט דאָס נייעסטע, און האָט ליכטיקע טרעפּ, דע־מאָלט די איינציקע ליכטיקע טרעפּ אין שטאָט. איך שטייג באַהאַרצט; אַ גוטער סימן—אַ ליכטיקער וועג! און איך שטייג אין ליכט. איין שטאָק, אַ צווייטער— די פּלאַטפאָרם צום בוידים; דאָ לעשט זיך מיר דער טאָג אויס... איך ווער עטוואָס אומרואיק. אָבער „כל באיה לא ישובון", נישט פאַראַן: צוריק! די האַנט ציטערט אַ ביסל, דאָך דערטאַפּט זי די טיר; אין טיר — דעם שליסל־לאָך. „פריער אַריינקוקן!" איך נייג צו אַן אויג: אַ חושך. קעגנאיבער אַ פאַר־לאָדנט פענסטער פון אינעווייניק. אָבער דורכן לאָדן־שפּאַלט רייסט זיך אַ ריין אַ זייל פון ציטעריקן זונען־שטויב און שפּאַרט צו ביז צון אַ הויפן ביכער אויף דער פּאָדלאָגע.

„דער עמוד ענן!"

„דער עמוד אש!"

„ביידע פירן אין מדבר!"

און איך דריי איבער דעם שליסל! אַ קריץ אין אַלטן שלאָס, דאָס האַרץ — אַ ציטער, דאָך — די טיר — שוין אָפן, דער לאָדן — האַסטיק אויפגע־ריסן — איך בין אין „זייער בית־המדרש"...

אַז מיר האָבן אַ חלק אין אַלע בתי־מדרשים, „ביודעים ובלא יודעים" — פאַלט מיר דעמאָלט נישט איין. אָבער אַזויפיל ביכער! אַרום אויף אַלע פיר ווענט, צעוואָרפענע אונטער די פיס אויף דער פּאָדלאָגע.

— איך וועל אַלץ לייענען און כסדר!

פאַרטייטשונגען פון די שווערע העבּרעאישע ווערטער, וועלכע געפינען זיך אין דעם ווערק.

דרשה (אַ רעדע).

שם הויה (גאָטס נאָמען).

קיין סימן פון עינוי (קיין סימן פון פיין, פון זאָרג)

רבותי (מיינע הערן)

חפצים (זאכן)

אַ דריסת-הרגל געהאַט (געווען אן אריינגייערין)

אַ תכשיט (אַ צירונג, אַ טייער קינד)

בטבע (אין דער נאטור)

אין תפיסה (אין געפענגעניש)

מכל המינים (פון אַלע סאָרטן)

ער איז געווען אַ כלב שבכלבים (זייער אַ שלעכטער מענטש)!

פיינט געהאַט שנאת מות (פיינט געהאט ווי דעם טויט)

אַרומגעגאַנגען אין עולמות העליונים (געווען פארטאָן מיט הייכע געדאנקען)

„מורה נבוכים" (אַ פילאָסאָפישער ספר געמאכט פון ר' משה בן מימון, פארקירצט רמב"ם)

ידיעה ובחירה (צי דער מענטש קען טאָן גוטס און שלעכטס לויט זיין פרייען ווילן, אדער ס'איז אַזוי באַשטימט פון פריער).

חוקר געווען (געגריבלט זיך אין אמונה-זאכן)

התבודדות (איינזאמקייט)

כך-הוה (אַזוי איז געווען)

קבלה-ספרל (אַ ספר, וואו עס רעדט זיך וועגן פארבאָרגענע הייליקע זאכן)

עילוי (אַ אויסערגעוויינלאך פעאיקער מענטש)

אַ בר-מינן (אַ מת)

פורץ-גדר (געבראָכן דעם צוים, אויפגעהערט צו זיין פרום)

חשוך בנים (קיין קינדער ניט געהאַט)

כל באיה לא ישובון (דער וואָס טרעט אריף אויף דעם וועג, וועט שוין צוריק זיך ניט אומקערן)

עמוד אש (אַ פייערדיקער זייל)

ביודעים ובלא יודעים (וויסנדיק און ניט וויסנדיק)

רשות (ערלויבעניש)

ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין.

לערן־ביכער:

1. יאָפע.—דער שול חבר
2. האָכבערג.—די נייע שול
3 באַוואָרניק און לעוויטאַן.—אַריטמעטיקע פאַר קינדער
4. אפרתי.—יידישע געשיכטע ב. I
5. 〃 〃 〃 ב. II
6. אָלגין.—דאָס יידישע וואָרט ב. I
7. 〃 〃 〃 ב. II און III.

וויסנשאַפטלעכע און לערנביכער.

(פאַר שולן און זעלבסטבילדונג).

1. מצרים—באַאַרבעט פון דודל לויט פארש. קוועלן
2. האָלאַנד דער באַזיגטער אָקעאַן
3. לונקעוויץ די אונטערוואַסערדיקע מלוכה איב. נעכאַמין
4. לופט
5. זאַלץ
6. נאַפט
7. פימענאָוו.— אין די געגנטן פון אייביקן אייז קאַפּלאַנאָוויטש
8. פּראָפ. יעלאַטשיטש.—דער ווינטער און זומערשלאָף פון די בעלי־חיים איבערז. בעל־מחשבות
9. שמעיל.—דער מענטש לערן־בוך פאַר אַנאַטאָמיע איבער־זעצט פון בעל מחשבות
10. פּראָפ. וואַגנער.—דאָס לעבן ביי די חיות

ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין.

קינדער ליטעראַטור:

1. אואַיילד א.—דאָס מיאוסע ענטעלע
2. ביי א.—פּאָטער און זון
3. בן-עמי.—פּייוול דער גרויסער און פּייוול דער קליינער
4. בום און דריידל — אַ פּיעסע פּאַר קינדער, יידיש מ. עלקין
5. „בלומען".—אַזאַמל-ביכל פון קינדער-לידער
6. גרים.—פּאַרכישופטע בת-מלכה
   „ שלומפּערל
   „ דער גליקלאַכער האַנס
7. גאָלדבערג.-אָקון.—באַוועגונגס-שפּיל
8. ד'אַמיטשיס.—אַ מיידעלע וואָס האָט געראַטעוועט אַ צוג
9. טשאַרני ד.—דער קאָטער אין שטיוול
   „ דער פוילער פוקס און די קלוגע הון
10. ספּעקטאָר מ.—קינדער
11. פּרץ י. ל.—דער קונצנמאַכער
12. פרוג ש.—דער שטויסל

ווילנער פֿאַרלאַג פֿון ב. א. קלעצקין.

י. ל. פּרץ פֿאַר יוגנט,

אויסגעקליבענע פֿון י. ל. פּרצ'ס ווערק

צוזאַמענגעשטעלט פֿון ש. ב. ה. אין ווילנע

1. י. ל. פּרץ. פֿאַר דער שול און באַזונדערע ביכלאַך:
2. " פֿון מײַנע זכרונות
3. " קינדער
4. " דער משולח
5. " באַנטשע שווײַג
6. " אויב נישט נאָך העכער. — צווישן צוויי בערג
7. " דער גולם